

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

**KATHOLIEKE UNIVERSITEIT
LEUVEN**

**Implementatiestrategieën voor de deontologische code van de Belgische politiediensten:
een toolbox voor een modern integriteitsbeleid**

Evi Devis
Jeroen Maesschalck
Frank Hutsebaut
Leuven Instituut voor Criminologie (LINC)
www.law.kuleuven.be/linc

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Opzet onderzoek

- Onderzoek in opdracht van FOD Binnenlandse zaken
  - N.a.v. de ontwikkeling deontologische code voor de politiediensten
  - Doel: toolbox van instrumenten om de deontologische principes te laten doordringen tot op de werkvloer
  - Onderzoek in drie fasen
    - Fase 1
      - Literatuuronderzoek
      - Inventaris initiatieven geïntegreerde, lokale en federale politie
    - Fase 2
      - Deskresearch binnenlandse en buitenlandse organisaties
      - Onderzoek goede praktijken
    - Fase 3
      - Formuleren aanbevelingen Belgische context
      - Valideren op basis van literatuuronderzoek, deskresearch, onderzoek goede praktijken en focusgroepen

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Overzicht presentatie

- Theoretische inleiding
  - Ethiek en integriteit
  - Belang van integriteit bij de politie
  - Verband met politiecultuur
  - Integriteitsbeleid
  - Controlerend-stimulerend continuüm
- Toolbox van instrumenten
  - Specifieke instrumenten
  - Aanbevelingen
- Focus op integriteitstrainingen
  - Voorbeeld: dilemmatraining als instrument tot cultuurverandering
- Besluit

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Overzicht presentatie

- **Theoretische inleiding**
  - Ethiek en integriteit
  - Belang van integriteit bij de politie
  - Verband met politiecultuur
  - Integriteitsbeleid
  - Controlerend-stimulerend continuüm
- **Toolbox van instrumenten**
  - Specifieke instrumenten
  - Aanbevelingen
- **Focus op integriteitstrainingen**
  - Voorbeeld: dilemmatraining als instrument tot cultuurverandering
- **Besluit**

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Ethiek en integriteit

- **Ethiek** = algemeen aanvaarde waarden en normen die richtinggevend zijn voor het dagelijks handelen
- **Integer handelen** = handelen in overeenstemming met algemeen aanvaarde waarden en normen
  - In de overheid, bv.: loyaliteit, objectiviteit, onkreukbaarheid, openheid, zorgvuldigheid...
  - Is meer dan het vermijden van fraude en corruptie

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Belang van integriteit bij de politie

- Kenmerken politiewerk (discretionaire ruimte, bevoegdheid om geweld te gebruiken) maken politieberoep meer vatbaar voor integriteitsschendingen
- Hoge mate van integriteit van belang voor vertrouwen burgers

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR ORGANISATIE

Link met politiecultuur (1)

- Nauwe verwantschap tussen organisatiecultuur, ethiek en integriteit, maar verschillende interpretaties van de verwantschap
  - Ethiek vormt een belangrijk onderdeel van de organisatiecultuur
  - Organisatiecultuur beïnvloedt integer gedrag
    - Nadruk op negatieve effecten
      - Politicultuur vormt hindernis voor integriteit
      - Risico: op zich integere mensen zullen niet-integere handelingen stellen om de bestaande cultuur in stand te houden
    - Slechts beperkt aantal onderzoeken over positieve effecten
      - Organisatiecultuur die integere waarden vooropstelt
        - positieve invloed op integer gedrag
  - Integer gedrag beïnvloedt de organisatiecultuur
    - Aandacht voor integere waarden (d.m.v. integriteitsbeleid)
      - positieve invloed op cultuur
  - Organisatiecultuur en integriteit beïnvloeden elkaar wederzijds**

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR ORGANISATIE

Link met politiecultuur (2)

Wijziging organisatiewaarden

- rekening houden met politiecultuur om positieve wijzigingen teweeg te brengen
- moeilijk evenwicht tussen rekening houden met bestaande cultuur en deze willen veranderen

DUS: bij de ontwikkeling van een integriteitsbeleid

- rekening houden met cultuurcomponent

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR ORGANISATIE

Integriteitsbeleid

- Ambtelijk integriteitsbeleid = geheel van beleidsinstrumenten dat erop gericht is de integriteit van de overheid in haar geheel en het integer handelen van individuele ambtenaren afzonderlijk te bevorderen.**

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR ORGANISATIE

Het controlerend-stimulerend continuüm

De "controlerende" benadering	De "stimulerende" benadering
<ul style="list-style-type: none"> Onethisch gedrag voorkomen Nadruk op externe controle: formele regels die specificeren wat ambtenaren moeten vermijden Typische instrumenten: <ul style="list-style-type: none"> wetgeving strikte gedragscodes strikte procedures 	<ul style="list-style-type: none"> Ethisch gedrag stimuleren Nadruk op interne controle: oordeelsvermogen aanscherpen, ambtenaren ondersteunen in het omgaan met dilemma's Typische instrumenten: <ul style="list-style-type: none"> workshops, trainingssessies ambtelijke ethische codes individuele begeleiding

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR ORGANISATIE

Overzicht presentatie

- Theoretische inleiding
  - Ethiek en integriteit
  - Belang van integriteit bij de politie
  - Verband met politiecultuur
  - Integriteitsbeleid
  - Controlerend-stimulerend continuüm
- Toolbox van instrumenten**
  - Specifieke instrumenten**
    - Aanbevelingen
- Focus op integriteitstrainingen
  - Voorbeeld: dilemmatraining als instrument tot cultuurverandering
- Besluit

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR ORGANISATIE

Toolbox van instrumenten (1)

- Resultaat van onderzoek naar relevante binnenlandse en buitenlandse organisaties
  - Deskresearch
  - Interviews
  - Binnenlandse en buitenlandse bezoeken
- Haalbaarheid van de instrumenten onderzocht door focusgroepen van experts
- Toolbox = vergelijkbaar met gereedschapskist
  - Leidinggevend op zoek naar zinvolle mix
  - culturele verandering mogelijk

LinC
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Toolbox van instrumenten (2)

- Gestructureerd volgens de fasen in de beroeps carrière van een politieambtenaar
  - Werving en selectie
  - Opleiding en training
  - Begin van de loopbaan
  - In de lokale politiezone / federale dienst
  - Op het einde van de carrière

LinC
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Werving en selectie

- Doel
  - Integere van niet-integere kandidaten scheiden
  - Belang van integriteit bij toekomstige politieambtenaren benadrukken
- Instrumenten
  - Communicatie in het wervings- en selectieproces
    - Belang integer gedrag (waarden in vacatures, informatie op wervingsdagen, informatie tijdens selectiegesprek)
    - kandidaten aantrekken die de integriteitsboodschap begrijpen
  - Onderzoek van integriteit in het vooronderzoek, selectie-interview
    - Algemeen beeld van de integriteit van de kandidaten
    - Bespreking waarden, vragen over verleden gedrag, praktische invulling waarden, etc.
  - Eindbeoordeling van de kandidaat
    - Integriteit als één van de doorslaggevende selectiecriteria

LinC
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Opleiding en training

- Doel
  - Kennisvergroting
  - inzicht in integriteitsgerelateerde aspecten
  - bewustwording belang integriteit
  - inzicht in ethische dilemma's
- Instrumenten
  - Integriteit in basis cursus en in voortgezette opleidingen
  - Aparte integriteitscursus
    - Dilemmatraining
    - Training integriteitsmanagement
  - Integriteit geïntegreerd in gehele opleidingscurriculum
  - Mentorschap tijdens basisopleiding
    - Bijstand tijdens het nemen van beslissingen
    - Bv. vaste terugblikmomenten
  - Adequate reactie op niet-integer gedrag tijdens basisopleiding

LinC
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Begin van de loopbaan

- Doel
  - Kennis uit de opleiding in de praktijk versterken
  - Indruk vermijden dat de tijdens de opleiding verworven kennis niet strookt met de praktijk
  - Vertrouwd maken met integriteit
- Instrumenten
  - Goede introductie (onthaalbrochure, introductiedag, boekje met belangrijkste waarden)
  - Systeem van mentorschap gedurende eerste twee jaar van indiensttreding

LinC
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

In de lokale politiezone / federale dienst

- Continue aandacht voor integriteit van belang (Lambooy, 2005)
  - Preventieve maatregelen
  - Maatregelen die duidelijkheid verschaffen over wat kan / niet kan
  - Maatregelen die de rol van de leidinggevendenden benadrukken
  - Maatregelen om het gedrag van de politieambtenaren te controleren

LinC
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Preventieve maatregelen

- Instrumenten
  - Risicoanalyse
    - Methode om integriteitsrisico's in kaart te brengen
    - Risico's op lange termijn minimaliseren door wijzigingen in gevoerde beleid
  - Communicatie over het integriteitsbeleid
    - Niet enkel ad-hoc-communicatie, maar continu communiceren over het belang van integriteit en de aanpak ervan
    - Bv. rubriek op het intranet, berichten over goede praktijken, klassieke communicatiecampagne, mondelinge communicatie
  - Ontwikkeling beleidsplan integriteit
    - Verankering in de organisatie
    - Verplichting om er werk van te maken
  - Opleiding en training
  - Integriteitsoverleg
    - Bespreking integriteit in gestructureerde vorm van collegiale consultatie en toetsing
    - Continue aandacht voor integriteit – voortzetten van dilemmatraining

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Normen en regels

- Duidelijkheid over het toelaatbare en hierdoor onnodige risico's voorkomen
- Instrumenten
  - Deontologische code
  - Korps-, dienst- of functiespecifieke deontologische leidraad
    - Leidraad op maat van korps, dienst of functie
    - Betrokkenheid van personeel centraal
    - verhoogt kwaliteit van de inhoud maar ook kans op mede-eigenaarschap en succesvolle implementatie
  - Structurele maatregelen
    - Weerbaarheid tegen integriteitsrisico's verhogen en kans op vermindering integriteitsschendingen op langere termijn vergroten
    - Strikte regeling inzake kwetsbare functies, functieroulatie, functiescheiding, etc.

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Rol leidinggevenden

- Idealiter prominent aanwezig in integriteitsbeleid en nadruk op centrale waarden
  - ontwikkeling integere cultuur mogelijk
- Ethisch leiderschap: drie belangrijke rollen
  - Actief leidinggeven
    - Expliciete steun voor het integriteitsbeleid
    - Bv. middelen vrijmaken voor integriteit, aandacht voor integriteit in speeches
  - "Moral person"
    - Persoonlijke eigenschappen leidinggevende betreffende integriteit
    - Bv. eerlijkheid, betrouwbaarheid
    - – voorbeeldfunctie
  - "Moral manager"
    - Inspanning leidinggevenden om integriteit bij anderen te bevorderen
    - Bv. aanspreken op niet-integer gedrag, bespreking integriteit op werkoverleg
- Ondersteuning leidinggevenden in functie als ethische leider
  - Bv. aanstelling consultant leiderschap
    - Ondersteuning leidinggevenden in ontwikkeling leiderschapsstijl
    - Kanaal voor vragen
    - Op langere termijn → niveau van integer leidinggeven ↑

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Controle gedrag politieambtenaren

- Om normen en regels te handhaven
  - overtredingen ontdekken, opsporen en aanpakken
- Instrumenten
  - Adequate reactie op een schending van essentieel belang
    - Preventieve werking op lange termijn
    - Positieve weerslag op heersende organisatiecultuur
  - Vangnet voor integriteitsschendingen ("klokkenluidersregeling")
    - Kanaal waar onregelmatigheden gemeld kunnen worden en de melder beschermd wordt
    - Complexe aangelegenheid → verder onderzoek noodzakelijk

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Op het einde van de carrière

- Exit-gesprek
  - Waardevolle informatie over cultuur en integriteit in de organisatie en over (culturele) verbeteringen die noodzakelijk zijn

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Overzicht presentatie

- Theoretische inleiding
  - Ethiek en integriteit
  - Belang van integriteit bij de politie
  - Verband met politiecultuur
  - Integriteitsbeleid
  - Controlerend-stimulerend continuüm
- **Toolbox van instrumenten**
  - Specifieke instrumenten
  - **Aanbevelingen**
- Focus op integriteitstrainingen
  - Voorbeeld: dilemmatraining als instrument tot cultuurverandering
- Besluit

LinC
LEVENEN INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Aanbevelingen (1)

- **Organisatie van het integriteitsbeleid**
  - Noodzakelijk omwille van
    - coördinatie integriteitsbeleid
    - noodzaak accumulatie expertise
    - garantie continuïteit integriteitsbeleid
    - signaal belang integriteitsbeleid en eigen identiteit integriteitsbeleid
  - Drie functies
    - Beleidsondersteunende functie
    - Adviserende functie
    - Functie als rapportagekanaal
  - Centrale en decentrale aansturing
  - Communicatie!
  - Naast verankering: mede-eigenaarschap door betrokkenheid personeel van belang
- **Mix van maatregelen**
- **Nadruk op de leidinggevenden**

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Aanbevelingen (2)

- **Context- en politiespecifiek integriteitsbeleid**
  - Toegespitst op bestaande risicofactoren, cultuur, bevolkingssamenstelling, etc.
    - Meetinstrument om stand van zaken in een overheidsdienst in kaart te brengen (K.U.Leuven)
      - Meer info over toepassing in lokaal korps/federale dienst: jeroen.maesschalck@law.kuleuven.be (LINC)
  - Volgorde controlerende en stimulerende instrumenten
    - afhankelijk van concrete omstandigheden

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Overzicht presentatie

- Theoretische inleiding
  - Ethiek en integriteit
  - Belang van integriteit bij de politie
  - Verband met politiecultuur
  - Integriteitsbeleid
  - Controlerend-stimulerend continuüm
- Toolbox van instrumenten
  - Specifieke instrumenten
  - Aanbevelingen
- **Focus op integriteitstrainingen**
  - Voorbeeld: dilemmatraining als instrument tot cultuurverandering
- Besluit

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Dilemmatraining als instrument voor cultuurverandering

- Doel dilemmatraining = aanscherpen moreel oordeelsvermogen
  - Door bespreking concrete casussen in interactieve sessies
    - vaardigheid in oefenen om met integriteitsvraagstukken om te gaan
- Dilemmatraining = belangrijk instrument tot cultuurverandering
  - Discussies over integriteitsproblemen helpen om
    - opvattingen te verduidelijken
    - assumpties in vraag te stellen
    - open sfeer te creëren die een transparante en effectieve behandeling van problemen in de toekomst bevordert
  - Door deze oefeningen: een cultuur waarbinnen op een open en constructieve manier over dilemma's gesproken wordt

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Structuur van de training

1. Inleiding
2. Deel I: Verduidelijking waardenkader
3. Deel II: Toepassen van het waardenkader, een model voor ethische besluitvorming
  - Verduidelijking ethisch dilemma
  - Verduidelijking ethisch besluitvormingsmodel
  - Praktische oefeningen
4. Afsluiting van de training

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Inleiding

- Peilen naar verwachtingen deelnemers
- Verduidelijking van een aantal begrippen
Ethiek, integriteit, integriteitsbeleid

Linc
LEUVENS INSTITUUT
VOOR CRIMINOLOGIE

Deel I: verduidelijking waardenkader

- Overzicht waardenkader
  - ≠ presentatie juridisch waardenkader
  - maar ambitieuze waarden
- Doel
  - Voldoende achtergrond verschaffen voor eigenlijke dilemmabesprekingen
  - Ervoor zorgen dat deelnemers in hetzelfde begrippenkader discussiëren

LinC
LEVENSGESONDHEID INNOVATIE VOOR OPMERKSAMHEID

Deel II: toepassen van het waardenkader

- Deel II = kern van de dilemmatraining
  - Verduidelijking ethisch dilemma
  - Verduidelijking ethisch besluitvormingsmodel
  - Praktische oefeningen

LinC
LEVENSGESONDHEID INNOVATIE VOOR OPMERKSAMHEID

Deel II: Verduidelijking ethisch dilemma

- Ethisch dilemma
  - Situatie waarbij waarden en normen in het geding zijn en waarbij een keuze moet worden gemaakt uit meerdere alternatieven, terwijl voor elk van die alternatieven goede argumenten te geven zijn.
  - Intuïties en regels schieten tekort
- “Morele kost”

LinC
LEVENSGESONDHEID INNOVATIE VOOR OPMERKSAMHEID

Een dilemma! Wat doet u?

U hebt al enkele keren gemerkt dat uw collega geregeld een blaadje van een sportvereniging in 50 exemplaren kopieert op de kopieermachine van de dienst. Onderneemt u iets?

De collega waarmee u op interventie vertrekt, ruikt uitgesproken naar alcohol. Hoe reageert u?

Tijdens de permanentieronde rijdt uw collega met u naar een frituur. Hij bluft met de laatste interventie en de frituuruitbater zegt dat jullie de consumptie verdienen hebben en dit niet moeten betalen. Hoe reageert u?

LinC
LEVENSGESONDHEID INNOVATIE VOOR OPMERKSAMHEID

Verduidelijking ethische besluitvormingsmodel

- Model om met ethische dilemma's om te gaan
- Doel
  - Definiëring van het probleem in termen van waarden, niet in praktische termen
  - Overstijging dichotomie
  - Gebruik van “morele verbeelding”
- Voorbeeld
  - Ethisch besluitvormingsmodel van Cooper

LinC
LEVENSGESONDHEID INNOVATIE VOOR OPMERKSAMHEID

Afsluiting van de training

- Evaluatie training
  - Mondelinge feedback van de deelnemers over de training
  - Feedback d.m.v. “happy sheets”
  - Effectonderzoek na drie maanden
- Vervolgtraject
  - Personen doorverwijzen
  - Vervolgtraject naar de organisatie en haar beleid
  - Aandacht integriteit in werkoverleg

LinC
LEVENSGESONDHEID INNOVATIE VOOR OPMERKSAMHEID

Overzicht presentatie

- Theoretische inleiding
  - Ethiek en integriteit
  - Belang van integriteit bij de politie
  - Verband met politiecultuur
  - Integriteitsbeleid
  - Controlerend-stimulerend continuüm
- Toolbox van instrumenten
  - Specifieke instrumenten
  - Aanbevelingen
- Focus op integriteitstrainingen
  - Voorbeeld: dilemmatraining als instrument tot cultuurverandering
- **Besluit**

Besluit

- Cultuurverandering is mogelijk...
→ er bestaat instrumentarium in het domein van integriteitsbeleid
- ... maar een professionele aanpak is noodzakelijk wil men echt impact hebben

Contactgegevens

- Voor verdere informatie
  - Evi Devis, evi.devis@law.kuleuven.be
  - Jeroen Maesschalck, jeroen.maesschalck@law.kuleuven.be
  - Frank Hutsebaut, frank.hutsebaut@law.kuleuven.be

www.law.kuleuven.be/linc/onderzoek/onderzoekslijn8.html